

Ürmösné Simon Gabriella

A nyelvész szakértő és a nyelvi profilozás szerepe a nyomozásban

Bevezetés

Vajon meg lehet-e mondani, hogy egy szöveget férfi vagy nő írta-e, hány éves lehet, vagy hogy mi a foglalkozása? Az utóbbi évtizedekben egyre több kutatás kereste a választ a fent megfogalmazott kérdésekre, elsősorban a kriminalisztikai alkalmazás miatt: névtelen levelek, bűntényekben felhasznált blogok, site-ok, chatbeszélgetések, röpcédulák és gyűlöletbeszéddek kapcsán. A nyomozást sok esetben az is megnehezítheti, hogy a számítógép és az internet korában a szerző teljes névtelenségbe burkolózhat,¹ valamint az a tény is, hogy az interneten és a social media platformjain naponta számos írásos dokumentum és elektronikus adat keletkezik, ezért nem meglepő, hogy a nyomozó hatóság felhasználja a bűnözés elleni küzdelem nélkülözhetetlen eszköztárát, az adatbázisokat és a közösségi oldalakat egyaránt.² Az adatbázisokban végzett szűrő-kutató munkát „raszter nyomozásnak” nevezzük, és az így beszerzett digitális adatok a nyomozás eredményességét szolgálhatják.³ Az elkövető vagy elkövetői kör feltérképezését segíthetik a nyilvántartásokból kinyert és elemzett információk is.⁴ A nyomozó szervek általában azzal a kérdéssel fordulnak a forenzikus nyelvészekhez, hogy segítsenek nekik szűkíteni a lehetséges gyanúsítottak körét, a nemük, a koruk és az iskolázottságuk alapján.

¹ HUGYECZ 2011.

² NYITRAI 2018.

³ NYITRAI 2015.

⁴ NYITRAI 2014.

Az igazságügyi nyelvészet attribútumai és a feladata

Az igazságügyi nyelvészet az alkalmazott nyelvészetnek az az ága, amit igazságügyi vagy kriminalisztikai nyelvészetnek hívunk. Az igazságügyi nyelvészet egy olyan nyelvészeti interdiszciplináris terület, amely az igazságügyben, a jogban és a bűnesetekben megjelenő nyelvhasználatról foglalkozik.⁵ Az igazságügyi nyelvészet olyan kérdésekkel foglalkozik, amelyek a jogalkotásban és a bünyügyi eljárásokban felmerülő nyelvészeti elemzést szükségessé tevő nyelvhasználat górcső alá helyezését helyezik a középpontba.⁶ Ilyen és ehhez hasonló kérdések is felmerülhetnek a forenzikus nyelvész vizsgálatában, mint: „a tanúvallomások lejegyzése megegyezik-e a vallomással”, vagy hogy „a névtelen zsarolólevelet írhatta-e a vádlott, vagy valaki más”. Az igazságügyi nyelvész szakértő feladata a szerzőségi vizsgálat, bár kereshetjük arra is a választ, hogy a bizonyítékként lefoglalt szöveg szerzője megegyezik-e egy másik, a nyomozás során a gyanúsítottal íratott szöveg szerzőjével; ugyanakkor vizsgálható az is, hogy az adott inkriminált szöveg szerzője milyen szociodemográfiai változókkal jellemezhető.⁷ Az International Association of Forensic Linguists (IAFL) öt pontban összegzi az igazságügyi nyelvészet legfőbb feladatait, amelyek magukban foglalják egyfelől a jogi nyelv vizsgálatát, beleértve a jogi dokumentumokat, a bíróságok, a rendőrség és a börtönök nyelvhasználatát,⁸ a bírósági fordításokat és tolmácsolásokat, a professzionális nyelvész szakértői vélemények készítését, továbbá nyelvészeti támogatást nyújt a jogszabályok és a hivatalos dokumentumok megalkotásakor.⁹ A kriminalisztikai (vagy bünyügyi) nyelvészet a gyakorlatban leginkább alkalmazható területe az igazságügyi nyelvészetnek, amelynek két feladata van: egyfelől a nyelvi bizonyítékok elemzése, másfelől a nyelvi bűncselekmények feltárása. Először Roger Shuy sorolta fel a nyelvi bűncselekményeket, amelyek összefüggést mutatnak a beszédaktusokkal.¹⁰ A kriminalisztikai szövegnyelvészet inkriminált szövegeket: szöveges, írott, a köznyelvben használatos produktumokat vizsgál, amelyek a legtöbb esetben valamilyen beszédaktushoz

⁵ MÁTYÁS 2023.

⁶ Igazságügyi nyelvészet szócikk.

⁷ SZAKÁCSNÉ FARKAS – VÁGÓ 1988.

⁸ Igazságügyi nyelvészet szócikk.

⁹ NAGY 2010.

¹⁰ Igazságügyi nyelvészet szócikk.

köthetők, és írásos formában jelennek meg.¹¹ Idesorolhatjuk a névtelen levelek altípusait, lásd fenyegető levél, zsaroló levél, kéretlen rajongólevél, aláírt levél, amely esetben kétely merül fel az író személyével kapcsolatban, akárcsak egy búcsúlevélnél.¹² Az új technikák a bűnözők előtt is új tereket nyitottak meg, mivel a névtelen levelek már küldhetők e-mailben vagy SMS-ben, valamint az áldozat felismerhető egy közösségi oldalon vagy egy chatszobában, továbbá a tettes blogolhat, vagy akár honlapot is készíthet. A kriminalisztikai nyelvész szakértő munkája két részre osztható: egyfelől a nyomozó szerveket segíti azzal, hogy az inkriminált szöveg szerzőjéről információkat állapít meg az inkriminált szöveg alapján; másfelől a bizonyító eljárás során felkérhetik összehasonlító elemzésre annak érdekében, hogy vesse össze az inkriminált szöveg és a gyanúsított írását.¹³ A kriminalisztikai szövegnyelvészet által vizsgált műfajok közé tartozhatnak még a vallomások. A szóbeli vallomások tekintetében fontos viszont úgy feltenni a kérdést, hogy csak a szükséges mértékben tartalmazzon új információt a kihallgatott számára, mert ellenkező esetben a vallomása ellenőrizhetetlenné válik, továbbá a kihallgatottnak lehetőséget kell adni az összefüggő vallomás előadására is.¹⁴ Az írásbeli nyelvi bizonyítékok nyelvészeti módszerekkel történő vizsgálatát a szakirodalom igazságügyi stilsztikának és stilometriának is nevezi.¹⁵ A kriminalisztikai szövegnyelvészet elsődleges feladata a szerzőségvizsgálat, amely kiszűri, hogy ki írta a kérdéses szöveget, és azt is vizsgálja, hogy származhat-e a szöveg a gyanúsítottól. A szerzőségvizsgálatok módszere nem más, mint a nyelvi profilalkotás. Egy személy nyelvi profilja azért alkotható meg, mert mindenki „másféleképpen használja a nyelvet”, vagyis a szövegtől el lehet különíteni a szerző idiolektusát – egyéni nyelvváltozatát –, és profilt lehet alkotni róla a szerteágazó jegyek alapján, amelyek a szövegből kikövetkeztethetők.¹⁶ Az egyén idiolektusát olyan tényezők határozzák meg, mint az egyén személyisége, a hovatarozása, valamint a kommunikációs

¹¹ Igazságügyi nyelvészet szócikk.

¹² Igazságügyi nyelvészet szócikk.

¹³ Igazságügyi nyelvészet szócikk.

¹⁴ NYITRAI 2020a.

¹⁵ Igazságügyi nyelvészet szócikk.

¹⁶ Igazságügyi nyelvészet szócikk. A forenzikus nyelvészet fontos segítség lehet a földrajzi profilalkotásnál is, amely során az elkövető tartózkodási vagy lakóhelyét próbálják beazonosítani. A külföldi bűnelkövetői körök beazonosításánál szintén fontos lehet a nyelvi profilalkotás (MÁTYÁS 2016), akárcsak a szervezett bűnelkövetőknél, akik esetében magas a külföldiek részaránya (MÁTYÁS 2018).

környezete. Az inkriminált szövegek általában elég rövidek, továbbá a bűnelkövetőnek az a célja, hogy ne lehessen felfedni a kilétét, ezért manipulálni igyekszik a szöveget. Az is nehézséget okoz, hogy a szerző szándékosan is torzíthatja a nyelvhasználatát, és álcázhatja is magát annak érdekében, hogy a hatóságok nehezebben akadjanak a nyomára. A torzításnak különböző fajtái is lehetségesek: a szerző célja lehet csak a saját nyelvhasználatának leplezése, de lehet más személy nyelvhasználati szokásainak utánzása is. A torzítás különböző nyelvi szinteken jelenhet meg: a helyesírás, a grammatika, a lexémák és a stilsztika szintjén is, illetve beszélhetünk tartalmi torzításról is.¹⁷ A leleményes szerző megpróbálhatja a nemére, az életkorára, az iskolázottságára, a műveltségére, vagy akár a foglalkozására utaló jegyeket is torzítani.¹⁸ Szerencsére kevés olyan személy van, aki a szerepét végig tudja játszani, a szerző ugyanis csak azt tudja torzítani, aminek tudatában van. A hátrahagyott nyelvi jelek alapján optimális esetben a nyelvész meg tudja határozni a szerző nemét, életkorát, lokációját, nyelvjárását, iskolai végzettségét és egyéb jellemzőit egyaránt.¹⁹ Még ha a nyelvhasználatát igyekszik is eltorzítani az elkövető, az esetben is kikövetkeztethetők egyes tényezők, mert csak a nyelv bizonyos szintjeit képes manipulálni az elkövető, és azt sem következtetesen.²⁰ A manipulálás azonban egy idő után felfedhető, mivel a bűnelkövető csak bizonyos nyelvhasználati jegyeket képes torzítani.²¹ Noha példának okáért ronthatja valaki a helyesírását úgy, hogy iskolázatlanabbnak véljék, hosszabb szöveg esetében kiköppenhet ebből a tudatos torzításból, mindemellett a műveltség más nyelvhasználati jegyben is megmutatkozik, nem csak a helyesírásban. A szerzőségvizsgálatok másik módszere az összehasonlító vizsgálat.²² Ez esetben a nyelvész szakértő az inkriminált szöveget veti össze a gyanúsítottól származó szöveggel, amely eljárás elsősorban a bírósági tárgyalás keretében fontos, ugyanakkor a szabadságvesztést töltő elítéltek esetén is alkalmazható.²³ A nyelvi bizonyíték lehet írásos és hangzó nyelvi anyag is. Az előbbivel a kriminalisztikai nyelvészetben belül a kriminalisztikai szöveg-nyelvészet foglalkozik, ugyanakkor a hangzó anyagokat a kriminalisztikai

¹⁷ SZEGEDI 2018.

¹⁸ SZEGEDI 2018.

¹⁹ SZEGEDI 2013.

²⁰ SZEGEDI 2013.

²¹ SZAKÁCSNÉ FARKAS – VÁGÓ 1988.

²² Igazságügyi nyelvészet szócikk.

²³ CZENCZER 2014.

vagy törvényszéki fonetika vizsgálja.²⁴ A kriminalisztikai fonetika feladata a beszélő személy azonosítása, illetve a lehetséges beszélők közül való kizárása.²⁵ Az akusztikai-fonetikai elemzést nehezítheti, ha a beszélő személy szándékosan törekszik arra, hogy a hangját ne lehessen felismerni, továbbá ha az inkriminált hanganyagok rövidek, vagy a felvételek zajos körülmények között készültek.²⁶ A cél minden esetben a bűncselekmény elkövetőjének a felkutatása, valamint a gyanúsított bűnösségének vagy ártatlanságának alátámasztása. A nyelvi ujjnyomaink is közvetíthetnek üzeneteket, valamint bizonyítékot is arra nézve, hogy ki lehetett a bűnelkövető, ki írhatta a levelet, kinek a hangját halljuk egy hangfelvételen, ezáltal a nyelvész szakértő is profilozza az elkövető életkorát, nemét, hovatartozását, szociális közegét és az egyéb attribútumait.²⁷ A forenzikus nyelvészet fogalmát Jan Svartvik nyelvészprofesszor vezette be,²⁸ akinek a nevéhez fűződik a *The Evans Statements: A Case for Forensic Linguistics* című munka, a művében felvázolt eset szerinte kezdete lehet egy olyan eseménysorozatnak, amely emlékezetes lehet a bűnügyek nyelvészeti szempontú felderítése kapcsán.

Esettanulmányok az igazságügyi nyelvészet területén

A Timothy John Evans-ügy

1949. november 30-át írunk, amikor a 25 esztendőes Timothy John Evans bevallotta a walesi Merthyr Tydfil rendőrőrsön, hogy megölte Beryl-t, a feleségét és a 14 hónapos kislányát, Geraldine-t, viszont négy egymásnak ellentmondó vallomást tett a rendőröknek.²⁹

Az egyik vallomásában arról számolt be, hogy a felesége el akarta vetetni a közös gyermeküket, és miután elmesélte a történetet egy ismerősének, kapott tőle egy szert a felesége megölésére, és sajnálatos módon később a feleség bele is halt a mérgezésbe. Timothy ezt követően elhagyta a várost.

²⁴ CZENCZER 2020.

²⁵ Igazságügyi nyelvészet szócikk.

²⁶ Igazságügyi nyelvészet szócikk.

²⁷ ÜRMÖSNÉ SIMON 2019.

²⁸ SZEGEDI 2018.

²⁹ SEPPÄNEN 2013.

A következő vallomása alapján a földszinti szomszédtól – az 51 éves John Reginald Halliday Christie-től – kapott egy szert, amelynek a bevétele után a feleségére holtan talált rá. Christie értett az orvosláshoz, és miután konzultált a várandós feleséggel is, beadta be neki a szert. Miután a férj hazaért, Christie közölte a rossz hírt vele, nevezetesen, hogy Beryl elvérzett.

A következő vallomásában a Notting Hill-i rendőrőrsön arról számolt be, hogy a felesége sok adósságot halmozott fel, és egy veszekedés közepette kötéllal megfojtotta.³⁰

A negyedik vallomásában, szintén a neje adósságára és a folyamatos veszekedésre hivatkozva azt vallotta, hogy megfojtotta őt, és amikor mások érdeklődtek a neje felől, akkor egy brightoni nyaralást említett.

Timothy Evanst 1950-ben felakasztották, mivel a hatóság nem talált más nyomot, és más gyanúsítottjuk sem volt. 1953-ban viszont három női holttestet talált egy bérlő a konyha falmélyedésében, ekkor terelődött a gyanú a börtönviselt John Christie-re, aki nemcsak lopásban vett részt korábban, hanem a feleségét is megölte, valamint két másik nőt is megfojtott. John Christie neve már korábban is felmerült, mivel egy épületben lakott Evansszal. Néhány politikusnak is gyanús lett Evans ítélete, így a négy vallomást újra megvizsgálták, és nyilvános vizsgálatot indítottak Sir Daniel James Brabin vezetésével 1965-ben. Jan Svartvik nyelvészprofesszort is bevonták a vallomások analizálásába, aki megállapította, hogy a négy különböző, rendőrök által rögzített vallomás nem származhat Evanstól, mert némelyikük más beszédstílusban íródott, és a grammatikájuk is különbözött.³¹ Mivel Timothy Evans analfabéta és iskolázatlan volt, ezért nem származhatott tőle az a két vallomás, amely szerint a neje adósságba keveredett, és ezért vetett véget az életének, mivel e két vallomásnak a stílusa, a grammatikája és a sztenderd nyelvhasználata egy iskolázott, művelt emberre utalt. Olyan függőbeszéd-használattal kapcsolatos igeidő-egyeztetést, mint: „She said, she was going to take the baby down to Brighton”, egy 10 éves gyermek mentális képességéhez hasonló analfabéta ember, mint Evans, nem használhatott. Olyan sztenderd igeegyeztetést, kijelölő szerkezetet, elliptikus alanyhasználatot és kötőszerkezeteket sem használhatott Evans, mint azt az alábbi mondatok szemléltetik: „She asked me, where Beryl and the baby was.” Ellenben a másik két vallomásban szubsztenderd grammatikai jegyeket lehetett felfedezni, nevezetesen összevonásokat: *'d*, *'ve*, *'s*, a *had*,

³⁰ SVARTVIK 1968.

³¹ SVARTVIK 1968.

have és *has* segédigék helyett. Dupla tagadások is előfordultak a vallomásokban, úgymint: „She never said no more about it.”; „She never asked no money for it.”; „I didn’t want nothing to do with...”. Olyan, grammatikailag helytelen mondatokban, mint: „Well, she asked me if Mr. Christie had spoke to me...”; „I done the usual thing”; vagy „I would have to give her money off different people from which I used to borrow it”; látható, hogy Evans nyelvhasználata nem ütötte meg a sztenderd nyelvhasználati szintet.³² A későbbi, 1965-ös nyomozás, a forenzikus nyelvészeti kutatással karöltve arra az eredményre vezetett, hogy nem Timothy Evans vetett véget a felesége és a kislánya életének, hanem a büntetett előéletű John Reginald Halliday Christie, ezért Timothy Evans a felakasztása után 15 évvel posztumusz kegyelmet kapott.³³

Az „Unabomber” esete

Tíz évvel később, az „Unabomber” eset kapcsán ismét a forenzikus nyelvész segítségét kérte a nyomozó hatóság. Az eset 1976-ra nyúlik vissza, és eltartott az 1990-es évekig. Ted Kaczynski tébolyult magányában élt Montana iparvidékén egy kunyhóban, és olyan embereken töltötte ki a mérgét, akik szerinte gaztetteket hajtottak végre a társadalomra nézve, ezért levélbombákat adott fel nekik. Válaszként a bombákra az FBI egy „UNABOM” elnevezésű akciócsoportot hozott létre, hogy kézre kerítse a levélbombást.³⁴ A műveleti csoport Kaczynski azon „fortélyos” leveleit analizálta, amelyeket az áldozatainak címzett meggyőzővén őket arról, hogy nyissák ki a nekik szánt csomagot, az alábbi sorokkal: „Csatoltam egy kéziratot önnek áttekintésre”. Végezetül, egy 35 ezer szavas nyilatkozatot küldött el a *New York Times*nek, amelyben azt magyarázta, hogy mennyire gonosz a társadalom, és hogy miért kell egyeseknek ezért megfizetniük.³⁵ A nyilatkozattétel után jött el az a pont, amikor felkérték James Fitzgeraldot, hogy analizálja a Kaczynski által íródott szövegeket. Noha James Fitzgerald akkoriban kiválóan profilozott, mégsem rendelkezett nyelvészeti szaktudással, ezért Roger Shuyjal konzultált a dokumentumok kapcsán. Shuy kiértékelése sokkal pontosabb volt, mint az FBI eredeti vizsgálata, mivel a gyanúsított Kaczynskit egy fiatalemberként profilozták a nyugati partokról, miközben Shuy 50 közelinek ítélte meg az elkövetőt. 1985-ben

³² SVARTVIK 1968.

³³ ÜRMÖSNÉ SIMON 2023.

³⁴ ÜRMÖSNÉ SIMON 2023.

³⁵ FITZGERALD 2004.

épp 45 éves volt a Chicagóban született Kaczynski, és a nyelvész is számos utalást talált Kaczynski írásában a chicagói újságokra hivatkozva. Fitzgerald prioritásként kezelte, hogy duplikálja és összerendezze a leveleket annak érdekében, hogy bizonyítékként szolgálhassanak a bíróságon. A csapata különböző színekkel végzett kiemelést, és használt oszlopszerű összehasonlításokat az ortografikus és grammatikai kulcsok tekintetében, amelyek során az alábbiakat állapították meg és hajtották végre:

- Bizonyos frazeológiák vagy sémák tűntek fel minden egyes kommunikációban.
- Preskriptív grammatikai és helyesírási szabályok használatát is felfedezni vélték.
- Szólásokat, összetett mondatokat, valamint metaforákat hasonlítottak össze ismert szerzők tollából, továbbá Kaczynski manifestójából.
- Olyan gyakori lexémák felcserélésére bukkantak rá, mint a „to”, a „too” és a „two” felcserélése, valamint a „there” és a „their” helytelen használatára.³⁶
- Olyan szövegezési hasonlóságot is felfedezni vélték, amelyeket más írásból adaptáltak.³⁷

Noha az FBI birtokában már rendelkezésre állt egy szöveg-összehasonlító kezdetleges szoftverprogram, mégis nehezen tudta értelmezni az adatokat, ezért Fitzgerald úgy vélte, hogy a csapata akkor lesz eredményes, ha manuális komparatív technikákat alkalmaz.³⁸ A kezdeti eredmények azt sugallták, hogy Kaczynski magas intelligenciával rendelkezett, tapasztalt betűvető volt, és pedáns grammatikai képességet tudhatott magáénak. Némely szövegezési hasonlóságot is találtak a *The Technological Society and the Beliefs of Luddites* című mű kapcsán, amelynek szerzője az ipari forradalom megjelenését vitatta Angliában a 19. században. Noha Fitzgerald képes volt meghatározni, hogy az említett könyv mely kiadását használta fel Kaczynski, mégsem tudták kideríteni, hogy hol vételezhette meg a kötetet. Egyéb személyazonosítói attribútumokat is megállapítottak, nevezetesen:

- A nyilatkozat formátuma az ötvenes és a hatvanas évekhez köthető (ez is egy kulcs volt Kaczynski életkorához).

³⁶ ÜRMÖSNÉ SIMON 2023.

³⁷ <https://smashnotes.com/p/unstructured/c/james-r-fitzgerald-legendary-fbi-profiler-forensic-linguist-behind-capturing-unabomber>

³⁸ <https://smashnotes.com/p/unstructured/c/james-r-fitzgerald-legendary-fbi-profiler-forensic-linguist-behind-capturing-unabomber>

- Olyan terminusok használatát is, mint a „Negro”; „broad”; „chick” (ami szintén a kora meghatározása kapcsán volt nagy segítség).
- Bizonyos aláhúzott szavak, amelyekre nagy súlyt helyezett.
- Olyan distinktív lexémák és frazeológiák használata, mint a: „chimerical” – képzeletbeli; „coreligionist” – hittárs; „delimited” – elhatárolt; „anomie” – anómia; „middle-class vacuity” – középosztálybeli üresség; és a „cool-headed logicians” – higgadt gondolkodású logikatudósok (amely utóbbi kulcsfontosságúnak bizonyult nyomozati szempontból).
- Bizonyos témák felvetése a dokumentumokban, lásd: „Society” – társadalom; „Power” – hatalom; „Technology” – technológia; „Freedom” – szabadság; valamint „Psychology” – pszichológia.³⁹

Egy bizonyos mondat, amely a nyilatkozatban megtalálható volt, szembeötlött Fitzgeraldnak, mivel egyike volt azon hibáknak, amelyet az Unabomber elkövetett. Fitzgerald csak később jött rá a mondat fontosságára a nyomozás során.⁴⁰ Kaczynski a következőket írta: „As for the negative consequences eliminating industrial society well, you can’t eat your cake and have it too.” Fitzgerald furcsának találta ezt a mondatot, már csak azért is, mert nem feltételezte az Unabombreről, hogy ilyen szarvashibát vét egy közismert frázisban, ami így szól eredetileg: „You can’t have your cake and eat it too.”⁴¹ 1996-ban Kaczynski testvérének, Davidnek gyanús lett a bátyja, ezért elküldte az FBI-nak a leveleit, nevezetesen 69 levelet. Akkor merült fel a Kaczynski család gyanúja, amikor elolvasták a *New York Times*nek küldött nyilatkozatot, és abból is egy bizonyos frázisra figyeltek fel: „cool-headed logicians” (higgadt gondolkodású logikatudósok) néven. Nyilvánvaló volt, hogy Ted Kaczynski gyakorta használhatta ezt a terminust a családjában.⁴² Az analízist végrehajtó csoport összehasonlította a „U-Doc”-okat a Manifestóval, azaz a nyilatkozattal, valamint az új leveleket „T-Docs” álnéven, továbbá egyedi témákat, lexémákat, frazeológiákat, irodalmi hivatkozásokat és neveket is megvizsgált bennük. Átfuttatták a dokumentumokon a Z-Index programot, amelynek segítségével

³⁹ <https://unstructuredpod.com/100-james-r-fitzgerald-legendary-fbi-profiler-forensic-linguistbehind-capturing-unabomber/>

⁴⁰ ÜRMÖSNÉ SIMON 2023.

⁴¹ <https://unstructuredpod.com/100-james-r-fitzgerald-legendary-fbi-profiler-forensic-linguistbehind-capturing-unabomber/>

⁴² <https://unstructuredpod.com/100-james-r-fitzgerald-legendary-fbi-profiler-forensic-linguistbehind-capturing-unabomber/>

számos hasonlóságot véltek felfedezni. A komputer által egymás mellett lévő oszlopokat generáltak a „T-Docs” és a „U-Docs” kapcsán. Vélhetően azért használták a nyelvészek ezt a kezdetleges szisztémát, mert tudták, hogy könnyen bizonyítékként szolgálhat a nyelvész képzettség nélküli esküdtszéknek és a bírónak egyaránt.⁴³ Kiderült, hogy a „T-Docs” számos esetben említi az alábbi lexémákat: „society, power, technology”. Végezetül Fitzgerald ismét megvizsgálta a korábban említett frázist, ami teljes mértékben meggyőzte őt arról, hogy a „U-Docs” és a „T-docs” szövege is Kaczynski írása. A *Saturday Review* szerkesztőjének írt 1970-es levélben Kaczynski a következőket állította: „We will be sacrificing some of the materialistic benefits of technology, but there you just isn’t any other way. We can’t eat our cake and have it too.” Fitzgerald itt döbbsen rá, hogy Kaczynski frazeológiája a 15. századi, közé-pangol nyelven alapszik, mindamellett helyes is, csak mások használták idáig helytelen módon.⁴⁴ A tengernyi bizonyíték ellenére a nyelvészcsapat szöveg-analízist is végzett, hogy kieszaközöljék a házkutatási engedélyt Kaczynski hegyi kunyhójában. Mivel a bizonyíték meggyőzte a bírót is, ezért elrendelte a házkutatási parancsot, és az Unabombert életfogytiglanra ítélték.⁴⁵ Fitzgerald azt állította, hogy precedensértékű volt a bíró szöveganalízis-elrendelése, amely elősegítette a házkutatási parancsot, és az előtt a nyomozati lehetőség előtt is megnyitotta a kapukat, hogy a jövőben forenzikus nyelvészeket is bevonjanak a nyomozásba.⁴⁶

Az Amanda Birks-akta

A kézzel írott levelek és a hanganyagok mellett az SMS-ek vizsgálata is fontos szerepet kaphat az igazságügyi nyelvészet kapcsán. Mi sem bizonyítja ezt jobban, mint a következő angliai eset. 2008-ban Christopher Birksnek le-égett a háza egy tűzesetben, amely során a felesége is meghalt. Birks bátran

⁴³ <https://unstructuredpod.com/100-james-r-fitzgerald-legendary-fbi-profiler-forensic-linguistbehind-capturing-unabomber/>

⁴⁴ <https://unstructuredpod.com/100-james-r-fitzgerald-legendary-fbi-profiler-forensic-linguistbehind-capturing-unabomber/>

⁴⁵ <https://unstructuredpod.com/100-james-r-fitzgerald-legendary-fbi-profiler-forensic-linguistbehind-capturing-unabomber/>

⁴⁶ <https://unstructuredpod.com/100-james-r-fitzgerald-legendary-fbi-profiler-forensic-linguistbehind-capturing-unabomber/>

bizonygatta a hatóságoknak, hogy milyen hősieen mentette ki a lángokból a gyermekeit, miközben Amanda sajnálatos módon bennégett. A tűz okának vizsgálata során megtalálták a feleség holttestét is, ami nem természetes állapotban feküdt a földön, és gyanítható volt az is, hogy a ház sem magától gyulladt ki, ezért az ügyben nyomozás indult emberölés miatt, amely során a férj került a gyanúsítás középpontjába.⁴⁷ Nemcsak a holttest helyzete, de a sérülések is azt sugallták, hogy Amanda már a tüzeset előtt halott volt. A feleség a halála napján több üzenetet is küldött a telefonjáról a családtagoknak, akiknek gyanúsak lettek az üzenetek, mivel az Amandára nem jellemző rövidítések is megtalálhatók voltak az üzenetekben. Mivel a tűzben sajnos elégett Amanda telefonja, ezért időbe telt begyűjteni az SMS-eket a címzettektől. A nyomozás során felkérték Tim Grant igazságügyi nyelvészt, hogy vizsgálja meg Amanda és a férje korábbi üzeneteit. A professzor 200-200 üzenetet vizsgált meg a házaspártól. A szakértő az aznapi üzeneteket összevetette Amanda többi üzenetével, és azt tapasztalta, hogy 12:38 után történik egy nagy fordulat az üzenetekben, amelyben elkezd olyan rövidítéseket használni az írója, amely a feleségére kevésbé volt jellemző: nevezetesen a „just” helyett összevont alakot használ: „jst”, a „don’t” helyett pedig „dnt”-ot. Feltűnőek voltak olyan összevonások, szlengkifejezések és hangkihagyások is, mint: „dnt; now”; „2getha”; „2think”; „4get”. A tárgyalás első napján szembesítették az ellene szóló bizonyítékokkal a férjet, aminek hatására megváltoztatta a vallomását, és elismerte a bűnösségét.⁴⁸

Következtetések

A forenzikus nyelvész szakértők sok esetben ütköznek akadályokba. Nehéz például elemezni a Twitter tweetjeit, ahol kötött számú karaktert lehet csak leütni.⁴⁹ Az elkövető írásbeliségét és szóbeli kompetenciáját tekintve a hiba forrása lehet a nyelvek vagy nyelvváltozatok egymásra hatása, nevezetesen az interferencia is. Jellemzően az anyanyelv hat az idegen nyelvre, illetve az elsődleges, domináns nyelvváltozat más nyelvváltozatokra, de létezik visszafelé ható, ún. backflash interferencia is. A hibák minősége és mennyisége a szerző nyelvi szocializációjától és nyelvi műveltségétől függ, ezért ezekre

⁴⁷ *UK Forensic Linguistics case 2013.*

⁴⁸ *UK Forensic Linguistics case 2013.*

⁴⁹ ÜRMÖSNÉ SIMON – NYITRAI 2021.

nézve is hasznos információkhoz juthatunk.⁵⁰ Az életkor meghatározásakor az okozhat gondot, hogy a nyelvhasználatot a szociokulturális környezet és az iskolázottság is befolyásolhatja. A vidékiek és a határon túliak nyelvhasználatára archaikusabb, ezért a szerző idősebbnek tűnhet, mint valójában.⁵¹

Egy nyelvész képes meghatározni a beszélő/szerző származási helyét is. A származási hely alatt elsősorban a szociokulturális közeget értjük. A földrajzi értelemben vett származási hely pedig a földrajzi profilozással határozható meg.⁵² A nyelvi analízis kapcsán a háború sújtotta térségből jövő menekülteknek sokszor nincsenek okmányaik, amivel igazolni tudnák személyazonosságukat. A nyelvi ujjlenyomat megoldás lehet erre a problémára is, ami nem más, mint az egyén nyelvhasználatának feltérképezése: beszéd, írás, dialektus, akcentus, stilometria és a grammatikai jellemzők egyaránt. A nyomozás során kiemelendő az elkövető felkutatása szempontjából az ún. specifikus profilalkotás, mint a nyomozást támogató módszer, amely arra keresi a választ, hogy az elkövető milyen tulajdonságokkal rendelkezik.⁵³ Amikor egy nyomozás egy bizonyos ponton megfeneklik, és a hatóságnak szüksége lesz a szerzőségvizsgálatra, hangfelismerésre, a nyelvi bizonyítékok feltárására, a szöveganalízisére, más szövegekkel való összevetésre vagy az elkövető profilozására, akkor a forenzikus nyelvészhez fordul. Egyszerűen, a bűncselekmény elkövetőjének a felkutatása, valamint a gyanúsított bűnösségének vagy ártatlanságának alátámasztása a legfőbb célja a hatóság és a nyelvész kollaborációjának. S e körben a hatóság lehet akár a büntetés-végrehajtási intézet is, ahol a gyanúsított a szabadságkorlátozó intézkedését tölti.⁵⁴

⁵⁰ FOBBE 2011: 143–176.

⁵¹ SZAKÁCSNÉ FARKAS 2011.

⁵² Lásd bővebben: MÁTYÁS 2020.

⁵³ NYITRAI 2020b.

⁵⁴ CZENCZER 2020.

Felhasznált irodalom

- CZENCZER Orsolya (2014): A büntetés-végrehajtás jogi szabályozása. In RUZSONYI Péter (szerk.): *Tendenciák és alapvetések a bűnügyi tudományok köréből*. Budapest: Nemzeti Közszerológálati és Tankönyv Kiadó Zrt., 231–251.
- CZENCZER Orsolya (2020): Örizzük is meg nem is... – A reintegrációs örizet jogintézményének hazai aspektusai. In MADAI Sándor – PALLAGI Anikó – POLT Péter (szerk.): *Sic itur ad astra: Ünnepi kötet a 70 éves Blaskó Béla tiszteletére*. Budapest: Ludovika Egyetemi Kiadó, 121–128.
- FITZGERALD, James R. (2004): *Using a Forensic Linguistic Approach to Track the Unabomber*. In John H. CAMPBELL – Don DENEVI (szerk.): *Profilers*. Exeter, United Kingdom: Prometheus Books, 193–221.
- FOBBE, Eilika (2011): *Forensische Linguistik*. Tübingen: Narr Verlag.
- HUGYECZ Enikő Henriett (2011): Ki a szerző? – Avagy hogyan profiloznak a laikusok? *E-nyelv magazin*, (3).
- Igazságügyi nyelvészet szócikk. *Wikipédia*. Online: https://hu.wikipedia.org/wiki/Igazs%C3%A1g%C3%BCgyi_nyelv%C3%A9szet
- MÁTYÁS Szabolcs (2016): A külföldi bűnelkövetők területi és strukturális jellemzői Magyarországon. In HAUTZINGER Zoltán (szerk.): *A migráció bűnügyi hatásai*. Budapest: Magyar Rendészettudományi Társaság Migrációs Tagozat, 75–87.
- MÁTYÁS Szabolcs (2018): A szervezett bűnözés kriminálgeográfiai vizsgálata. In FRIGYER László (szerk.): *Nemzetközi jellegű szervezett bűnözés nyomozásának kutatása információ-áramlási szempontból*. Tanulmánykötet I. Budapest: Nemzeti Közszerológálati Egyetem, 134–168.
- MÁTYÁS Szabolcs (2020): *Az elemző-értékelő munka gyakorlati aspektusai*. Budapest: Nemzeti Közszerológálati Egyetem.
- MÁTYÁS Szabolcs (2023): *Bűnözésföldrajz*. Budapest: International Criminal Geographical Association.
- NAGY Levente (2010): Hálózatok a nyelvi profilalkotásban. In BALASKÓ Mária – BALÁZS Géza – KOVÁCS László (szerk.): *Hálózatok kutatás – Hálózatok a társadalomban és a nyelvben*. Budapest: Tinta Könyvkiadó, 156–165.
- NYITRAI Endre (2014): Civilnyilvántartások a nyomozásban. In GAÁL Gyula – HAUTZINGER Zoltán (szerk.): *Tanulmányok a „Biztonsági kockázatok – rendészeti válaszok” című tudományos konferenciáról*. Pécs: Pécsi Határőr Tudományos Közlemények XV., 217–224.
- NYITRAI Endre (2015): *Raster Investigation, Casopis Nauoa Ser Pravo*. Ukraine: Natsionalnyi Universytet Ostrozka Akademiya.

- NYITRAI Endre (2018): Az interoperabilitási e-nyomozás alapjai. *Belügyi Szemle*, 66(10), 108–121. Online: <https://doi.org/10.38146/BSZ.2018.10.7>
- NYITRAI Endre (2020a): The Advantages and Disadvantages of Tactical Bluff in the Investigation Against Criminal Organisations in Hungary. In *Analele universitatii din Oradea seria relatii internationale si studii europene*. Nagyvárad, 217–228.
- NYITRAI Endre (2020b): The Role of Criminalistics Mentality and Fundamental Questions of Criminalistics in the Investigation. *International Journal of Business and Social Science*, 11(3), 121–124. Online: <https://doi.org/10.30845/ijbss.v11n3a15>
- SEPPÄNEN, Allan (2013): *Forensic Linguistics – Origins and Applications*. Kielipalvelut Language Centre.
- SVARTVIK Jan (1968): *The Evans Statements: A Case for Forensic Linguistics*. Göteborg: Elanders boktryckeri aktiebolag.
- SZAKÁCSNÉ FARKAS Judit (2011): az ELTE Nyelvtudományi Doktori Iskolájában tartott előadása (2011. november 10.)
- SZAKÁCSNÉ FARKAS Judit – VÁGÓ Jánosné (1988): A kriminalisztikai nyelvész szakértő munkája. *Belügyi Szemle*, 26(4), 93–95.
- SZEGEDI Zoltán (2013): *A kriminalisztikai nyelvészet lehetőségei elektronikus zsarolólevelek esetében*. Budapest: ELTE.
- SZEGEDI Zoltán (2018): *Kriminalisztikai szövegnyelvészet*. PhD-disszertáció. Budapest: ELTE Nyelvtudományi Doktori Iskola.
- UK Forensic Linguistics case. *You Tube*, 2013. május 7. Online: <https://www.youtube.com/watch?v=ny4JN1DjWoc>
- ÜRMÖSNÉ SIMON Gabriella (2019): Miben segítik a nyelvi ujjnyomok a nyomozást? *Magyar Rendészet*, 19(1), 65–75.
- ÜRMÖSNÉ SIMON Gabriella (2023): A területiség szerepe a forenzikus nyelvészetben – a bűnözésföldrajz és a nyelvészet kapcsolódási pontjai. *Bűnözésföldrajzi Közlemények*, 4(1–2), 43–60.
- ÜRMÖSNÉ SIMON Gabriella – NYITRAI Endre (2021): The phenomena of epidemic crime, deepfakes, fake news, and the role of forensic linguistics. *Információs Társadalom*, 21(4), 86–101. Online: <https://dx.doi.org/10.22503/infars.XXI.2021.4.5>